

KVARNADALEN I SÄLLSTORP

Varbergs kommun, Sällstorps socken

Britt-Marie Lennartsson

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland.

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2020.

Vård- och underhållsplan

Bild framsida: Kvarn 12 med tillhörande kanal.

Fotograf: Britt-Marie Lennartsson.

Foto nr 2020-18:1.

Grafisk form: Anders Andersson.

Layout: Britt-Marie Lennartsson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

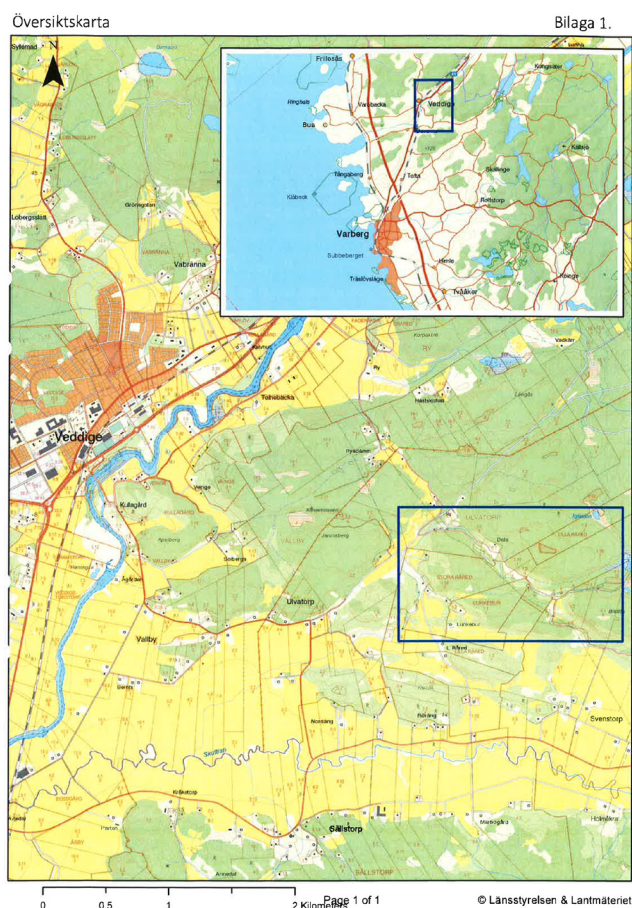
Kulturmiljö Hallands diarienummer 2019/344.

INNEHÅLL

1. Inledning.....	4
1.1 Uppdrag och syfte.....	4
1.2 Metod.....	4
1.3 Planens omfattning.....	4
1.4 Befintliga skydd och förutsättningar.....	5
Byggnadsminnets skyddsbestämmelser	5
2. Historik	6
2.2 Skvaltkvarnarna i Ulvatorpsbäcken	6
3. Beskrivning.....	7
3.1 Läge och omgivning.....	7
3.2 Byggnadsbeskrivning	7
3.2.1 Kvarn 2.....	10
3.2.2 Kvarn nr. 5	12
3.2.3 Kvarn nr. 6	14
3.2.4 Kvarn nr. 9	16
3.2.5 Kvarn nr. 11	18
3.2.6 Kvarn nr. 12	20
3.2.7 Kvarn nr. 13	22
3.2.8 Kvarn nr. 15	24
4. Kulturhistoriskt värde.....	26
5. GENERELLA RIKTLINJER VID UNDERHÅLL.....	27

5.1 Förhållningssätt.....	27
5.2 Visioner för framtiden.....	27
5.3 Trä.....	27
5.4 Metall	28
5.5 Strå.....	28
5.6 Tegel	28
5.7 Sten.....	29
6. Skador och åtgärdsbehov.....	30
6.1 Generellt.....	30
6.2 Regelbunden översyn.....	31
6.3 Kvarn 2.....	33
6.4 Kvarn 5.....	34
6.5 Kvarn 6.....	35
6.6 Kvarn 9.....	36
6.7 Kvarn 11.....	37
6.8 Kvarn 12.....	38
6.9 Kvarn 13.....	39
6.10 Kvarn 15.....	40
Källförteckning.....	41
Kulturmiljö Hallands arkiv	41
Rapporter från Kulturmiljö Halland 2020.....	42

4 KVARNADALEN I SÄLLSTORP

Översiktskarta Kvarndalens läge i Varbergs kommun strax sydost om tätorten Veddige. Hämtad ur Beslut om byggnadsminnesförklaring, 2017-12-19, Länsstyrelsens dnr 432-4007-15.

1. INLEDNING

1.1 Uppdrag och syfte

Kulturmiljö Halland har fått i uppdrag av Veddige-Ås-Sällstorps hembygdsförening att upprätta en antikvarisk vård- och underhållsplan för byggnadsminnet Kvarndalen vid Ulvatorpsbäcken i Sällstorp. Syftet med planen är att underlätta inför framtida restaureringar samt att vara ett stöd i en långsiktigt hållbar förvaltning av bebyggelsen. Vård- och underhållsplanen har utförts av bebyggelseantikvarie Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland, Hallands Läns museer, under april-juni 2020 i samråd med Frank Karlsson, Svenska Kulturhantverk.

1.2 Metod

De delar av kvarndalen som ingår i byggnadsminnesförklaringen har undersökts genom okulärbesiktning och dokumenterats med digital fotografering i arkivbeständigt format. Byggnadernas historik och kulturhistoriska värdering är en sammanfattning av den som presenteras i byggnadsminnesutredningen, framtagen av Niklas Greve, Länsstyrelsen i Halland, Länsstyrelsens meddelande 2016:9.

Då undersökningen endast är gjord genom okulärbesiktning och ur ett antikvariskt perspektiv

kan det finnas skador som inte upptäckts vid undersökningstillfället.

Utgångspunkten för vård- och underhållsplanen är att bevara byggnadsminnets kulturhistoriska värde, förhindra förfall och att skador ska åtgärdas som kan utvecklas till större skador. Den ska också utgöra underlag för planering av åtgärder för hembygdsföreningen men även för länsstyrelsen i planering av bidrag och tillståndsgivning. Åtgärderna har placerats i en prioriteringsordning samt försetts med en ungefärlig kostnadsberäkning.

Aspekter som tillgänglighet, säkerhet och attraktivitet som besöksmål behandlas inte utan bör hanteras i separata utredningar och projekt.

1.3 Planens omfattning

Vård- och underhållsplanen omfattar de delar av kvarndalen som ingår i byggnadsminnet. Planen är uppdelad i en kortfattad historik över Kvarndalen, en antikvarisk beskrivning över byggnadsminnet och en redogörelse över skador och underhållsbehov och förslag på åtgärder.

Åtgärdsförslagen är sammanställda i en prioriteringsordning där Prioritet 1 avser skador av akut karaktär som bör åtgärdas snarast. Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år. Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år. Prioritet 4 avser åtgärder av estetisk/kulturhistorisk synpunkt. I åtgärdsförslaget ingår även regelbundet återkommande underhåll.

1.4 Befintliga skydd och förutsättningar

De åtta kvarnhus som finns kvar med tillhörande rännor i sten och trä, fördämningsvallar och på några ställen små broar över bäcken, på fastigheterna Sällstorps-Svenstorp samfällighet nr 4, Varberg SällstorpsSvenstorp S:4, Stora Råred samfällighet nr 5, Varberg Stora Råred 1 :20, Stora Råred samfällighet nr 3, Stora Råred samfällighet nr 4, Ulvatorp fastighet nr 2, Varberg Ulvatorp 2:2, Ulvatorp samfällighet nr 1, Varberg Stora Rå red 1: 12, Varberg Stora Rå red 1: 18, Varberg Stora Rå red 1 :9, Varberg Stora Rå red S: 1, Sällstorps socken, Varbergs kommun, är sedan 19 december 2017 skyddade som byggnadsminne enligt 3 kap 1§ Kulturmiljölagen (1988:950).

Motivering till byggnadsminnesförklaringen är kvarndriftens stora betydelse för människan i det agrara Sverige är viktig men att många kvarnar försvinner. De kvarnar som finns kvar och förvaltas, i många fall av hembygdsföreningar och andra eldsjälar, blir därigenom ännu mer betydelsefulla. Det finns många kvarnar runt om i landet som byggnadsminnesförklarats men få eller ingen som motsvarar den anmärkningsvärt omfattande och pedagogiska helhetsmiljö som finns vid Ulvatorpsbäcken. Sammantaget är Kvarnadalen en mycket säregen kulturmiljö, där de välbevarade enskilda kvarnanläggningarna tillsammans utgör en pedagogiskt avläsbar helhet som är väl lämpad att företräda sin bebyggelse-

kategori bland länets byggnadsminnen. De kvarnar som nu är ruiner med deras tillhörande vallar och rännor omfattas inte.

I byggnadsminnesförklaringen står även följande kommentar till skyddsbestämmelserna:

Byggnadsminnet består av åtta skvaltkvarnar med tillhörande kvarnanläggningar, vilka tillsammans utgör de områden som omfattas av skyddsbestämmelserna. Byggnadsminnets syfte är dels att skydda varje kvarnbyggnad. Syftet är även att skydda den pedagogiska helhet som kvarnmiljöerna utgör, både individuellt och gemensamt, vilket gör att anläggningarna som tillhör var och en av kvarnbyggnaderna är en omistlig del av den synnerligen kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljön. Bedömningen av byggnadsminnets fysiska omfattning ska ske utifrån byggnadsminnets skyddsbestämmelser och dess faktiska utbredning på platsen. Byggnadsminnesområdena, utmärkta i det bifogade kartmaterialet, är till stora delar en utvidgning av de nuvarande samfällighetsgränserna. Området inom byggnadsminnet ska även som helhet vårdas och underhållas på ett sådant sätt att byggnadsminnets sammantagna karaktär och huvudsakliga struktur är avläsbar.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser

1. Byggnaderna A (Kvarn 2), B (Kvarn 5), C (Kvarn 6), D (Kvarn 9), E (Kvarn 11), F (Kvarn 12), G (Kvarn 13), H (Kvarn 15) får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på andra sätt förändras såväl utvändigt som invändigt.

2. Byggnaderna A, B, C, D, E, F, G, H får inte förändras med avseende på planlösning, stomme samt fast inredning såsom golv, monterade kvarnstenar och skovelhjul.

3. Till byggnaderna A, B, C, D, E, F, G, H hörande vattenrännor, fördämningar, broar och andra kvarnanordningar får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på andra sätt förändras.

4. Byggnaderna A, B, C, D, E, F, G, H ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vården och underhållet ska ske på ett sådant sätt att deras kulturhistoriska värden inte minskar, och med material och metoder som är anpassade efter byggnadernas egenart.

2. HISTORIK

En mer utförlig historik över kvarnar och Kvarnadalen finns i byggnadsminnesutredningen; Skvaltkvarnarna i Ulvatorpsbäcken av Niklas Greve, Länsstyrelsens meddelande 2016:9.

2.1 Hjulkvarnar och skvaltkvarnar

Användningen av vattendrivna kvarnar har en flertusenårig tradition. Det vanligaste sättet att utnyttja det fallande vattnets kraft har varit att använda sig av olika typer av vattenhjul, vilket finns omtalat i Europa cirka 300 f. Kr. Vattenhjulets utformning har i stort sett varit densamma fram till 1700- och 1800-talen då den tekniska utvecklingen påtagligt förbättrade hjulets effekt och verkningsgrad. I Sverige har två typer av vattenhjul använts. Kvarnar med stående hjul kallas hjulkvarn eller romersk kvarn. Kvarn med liggande hjul kallas skvaltkvarn eller grekisk kvarn.

Skvaltkvarnen introducerades sannolikt i Sverige under 1100-talen och 1200-talen. Den användes nästan uteslutande för mindre kvarnar av husbehovskaraktär, ofta belägna i mindre vattendrag. Skvaltkvarnens fördelar är att den är relativt liten och enkel att konstruera, och den kan drivas även med små vattenmängder. Hjulskvarnarna kräver större vattenflöden och en jämnare fördelad vattenmängd. Både hjulkvarnar och skvaltkvarnar användes i Sverige in på det tidiga 1900-talet.

2.2 Skvaltkvarnarna i Ulvatorpsbäcken

Ulvatorpsbäcken har mycket goda förutsättningarna för kvarndrift. På en sträcka på några kilometer från källan i en höglänt mosse ned till det flacka jordbrukslandskapet är fallhöjden nästan 60 meter.

Det äldsta belägget på att det fanns skvaltkvarnar här är från 1697 då det troligen fanns elva stycken. Någon av kvarnarna uppgavs dock vid tidpunkten vara 40 år gammal. Detta tyder på att kvarnlägena vid Ulvatorpsbäcken är belagda åtminstone sedan mitten på 1600-talet. Kvarnarna ägdes av bönderna i Ulvatorp, Råryd och Svenstorp i Sällstorps socken och Vallby i Veddige socken. Skvaltkvarnarna finns även dokumenterade i landsbeskrivningen för Hallands län och Varbergs fögderi från 1729 där det nämns åtta skvaltkvarnar i Ulvatorpsbäcken. Elva kvarnar finns upptagna i laga skifteshandlingarna från 1853.

Totalt har det funnits 15 kvarnplatser. Det är osäkert om de varit i bruk samtidigt. I dag återstår åtta kvarnhus med dämmen och kanaler samt ruiner kvar av ytterligare sju kvarnlägen med grundstenar till kvarnbyggnader, dämmen, kanaler och fundament för rännor längs med bäckens lopp.

Det äldsta årtalet inristat i eller på byggnaderna anger 1771 (kvarn nr. 9), medan Stora dämm längst upp i bäcken enligt ristningar i en av dämmets stenar är byggd år 1800.

Kvarnarna var i drift fram till 1910- och 1920-

talen. Kvarn nr. 12 och nr. 15 ska ha enligt uppgift från hembygdsföreningen varit i bruk in på 1930-talet och någon kvarn ska även ha malt sporadiskt under andra världskriget.

Kvarnarnas kapacitet ska ha varit ca fem säckar, motsvarande 500 kg säd, om dagen. Skvaltkvarnarna ägdes av en eller ett par stycken gårdar tillsammans och var husbehovskvarnar avsedda för de ägande gårdarnas egna behov. Driften av skvaltkvarnarna krävde en hel del koordination, eftersom vattnet var tvunget att samlas upp i de två fördämningsanläggningarna Stora och Lilla Dämm för att man skulle kunna mala. När vattnet sedan släpptes på malde man samtidigt i alla kvarnar för att inte det ansamlade vattnets kraft skulle gå förlorad. Utöver Stora och Lilla dämm har varje enskild kvarn även ett eget dämm, vars konstruktion är likartad för samtliga kvarnar i Kvarnadalen. Från de små dämmena ledades vattnet in i en kanal och vidare in i en lutande träränna, en kvarnho, ned till skovelhjulet som då skulle träffas med maximal stötkraft.

Merparten av kvarnarna, rännorna och dämmena har restaurerats flera gånger under de senaste decennierna, bland annat 1991, 2001, 2007, 2008 och 2015. Bland annat har tak lagts om och utsatta delar av trä bytts ut i exempelvis skovelhjul, ränna och dämmen. Några byggnader har även delvis panelats. Restaureringarna har företagits av hembygdsföreningen och av kunniga hantverkare, delvis med stöd av Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet.

3. BESKRIVNING

3.1 Läge och omgivning

Kvarndalen vid Ulvatorpsbäcken ligger i Sällstorps socken strax sydost om Veddige och öster om Varberg. Den ligger i ett kuperat och bergigt skogsområde öster om slätterna i Viskadalen. Två av de kvarvarande kvarnarna och en av kvarnruinerna är belägna nere på den öppna jordbruksmarken och resten uppe i längs den numera skogiga bäckravinen.

3.2 Byggnadsbeskrivning

Kvarnarna är över lag i gott skick. När det gäller utseende och byggnadsskick är kvarnbyggnaderna mycket likartade. De är relativt små, rektangulära byggnader med gavelentré med sadeltak. Byggnaderna är huvudsakligen uppförda i skiftesverk. Då Halland innan 1900-talet var ett trädfattigt landskap ska det virkesbesparande skiftesverket ha varit den vanligaste byggnadstekniken vid uppförande av kvarnbyggnader.

På äldre foton är taken täckta med spån, men idag är sadeltaken är täckta med vass eller tegelpannor. Teglet är sannolikt av sentida tillkomst. Flera av kvarnarna har en för Halland vanlig takkonstruktion i äldre typer av skvaltkvarnar som består av en enda ryggås och tillhörande sparrar. Där den lättare tak-täckningen av spån eller strå har bytts till tegel har

en sidoås per takfall tillkommit, antagligen för att kompensera för teglets vikt.

Även när det gäller utformning av kvarnmaskineriet finns stora likheter mellan kvarnarna, delvis på grund av de senaste decenniernas restaureringar. Stenkarens utformning är exempelvis i det närmaste identisk i alla kvarnar. Det finns dock en viss variation i skovelhjulens utformning, särskilt mellan kvarn nr. 5, som förefaller vara det äldsta, och kvarn nr. 13 och nr. 9, som fick nya hjul 2001. När det gäller malstenarna har flera av dessa en diameter på 120-130 cm (Connelid 2015), vilket är relativt stort. Skovelhjulet kan lyftas med hjälp av ett lätteverk, en stång vertikalt lutad stång som löper inifrån byggnaden genom golvet till en horisontell grundstock, i sin tur förankrad under skovelhjulet. Eftersom skovelhjulets axel, långjärnet, är fäst i översta kvarnstenen, löparen, reglerar även lätteverket avståndet mellan kvarnstenarna. Samma typ av mekanism finns även på övriga kvarnar.

I dag återstår åtta skvaltkvarnar med dämmen och kanaler. Det finns även ruiner efter sju kvarnlägen med grundstenar till kvarnbyggnader, dämmen, kanaler och fundament för rännor.

När det gäller utseende och byggnadsskick är kvarnbyggnaderna mycket likartade: relativt små, rektangulära byggnader med gavelentré. Byggnaderna är huvudsakligen uppförda i skiftesverk, som är en av de vanligaste byggnadsteknikerna bland Hallands kvarnbyggnader.

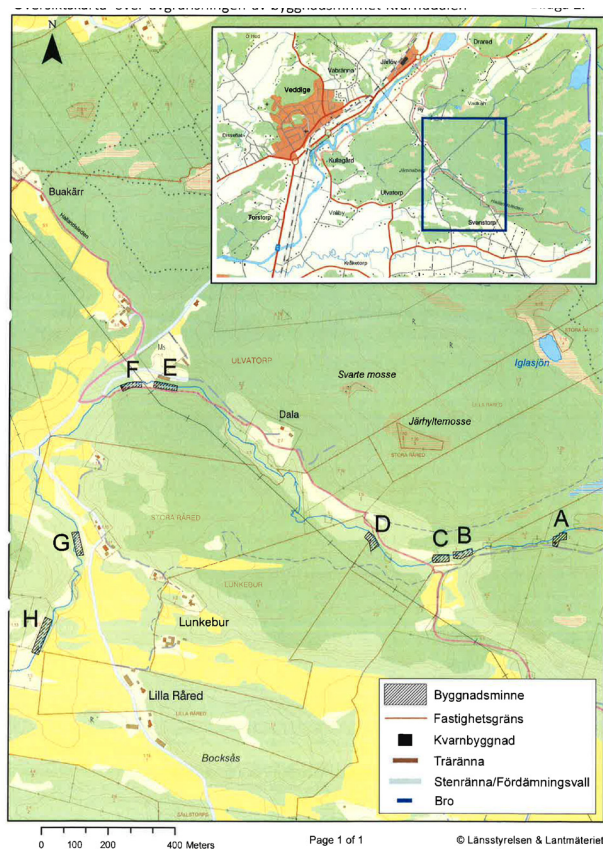

Kvarn 6 är en av kvarnarna med tegeltak.

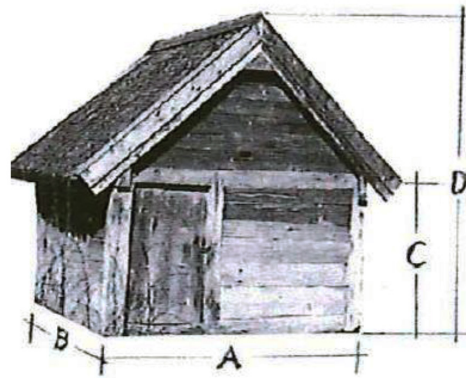
Kvarn 12 är den största kvarnbyggnaden och har stråtak.

8 KVARNADALEN I SÄLLSTORP

Översiktskarta över byggnadsminnets avgränsningar. Hämtad ur Beslut om byggnadsminnesförklaring, 2017-12-19, Länsstyrelsens dnr 432-4007-15. Här namnges kvarnarna A-H. (A=2, B=5, C=6 osv)

Till höger: En skvaltkvarns uppbyggnad. Illustration som sitter på insidan av dörren till kvarn 12.

Herbert Johansson gjorde en uppmätningen av alla kvarnhusen 2005 som finns i byggnadsminnesutredningen. A= Gavelns bredd, B=långsidans längd C=väggens höjd, D= gavelns höjd.

Utöver Stora och Lilla dämm har varje enskild kvarn ett eget dämm, vars konstruktion är likartad för samtliga kvarnar i Kvarnadalens, varifrån vattnet leds in i en kanal och vidare in i en lutande träränna.

Även när det gäller utformning av kvarnmaskineriet finns stora likheter mellan kvarnarna, delvis på grund av de senaste decenniernas restaureringar. Stenkarens utformning är exempelvis i det närmaste identisk i alla kvarnar. Det finns dock en viss variation i skovelhjulens utformning, särskilt mellan kvarn B, som förefaller vara det äldsta, och kvarn G och D, vars hjul är från 2001. När det gäller malstena har flera av dessa en diameter på 120-130 cm, vilket sammanhanget betraktas som relativt stort.

Skillnaderna mellan kvarnbyggnaderna märks framför allt i taktäckningen, som varierar mellan tegel och vass. Flera av skvaltkvarnarna har den äldre typen av takkonstruktion, bestående av en enda ryggås med tillhörande sparrar. I de fall taktäckningens bytts ut mot tegel har det tillkommit en sidoås per takfall.

En uppmätning av alla kvarnhusen utfördes av Herbert Johansson 2005, vilken finns i byggnadsminnesutredningen. Uppgifterna är införda för varje kvarn nedan.

Avgränsningskartorna i följande avsnitten om respektive kvarn är hämtad från Beslut om byggnadsminnesförklaring, 2017-12-19, Länsstyrelsens dnr 432-4007-15. Där namnges kvarnarna A-H.

De omfattande stenarbetena är också viktiga inslag i byggnadsminnet. Till vänster stenkanalen vid kvarn 5 precis innan trärännan börjar. Överst till höger en stor stenhäll utgör en liten bro över den långa inloppskanalen till kvarn 11. Nederst till höger den stenlagda kanalen till kvarn 12.

Kvarn 2

Ägare: Ulvatorp 2 (Måns Persgård).

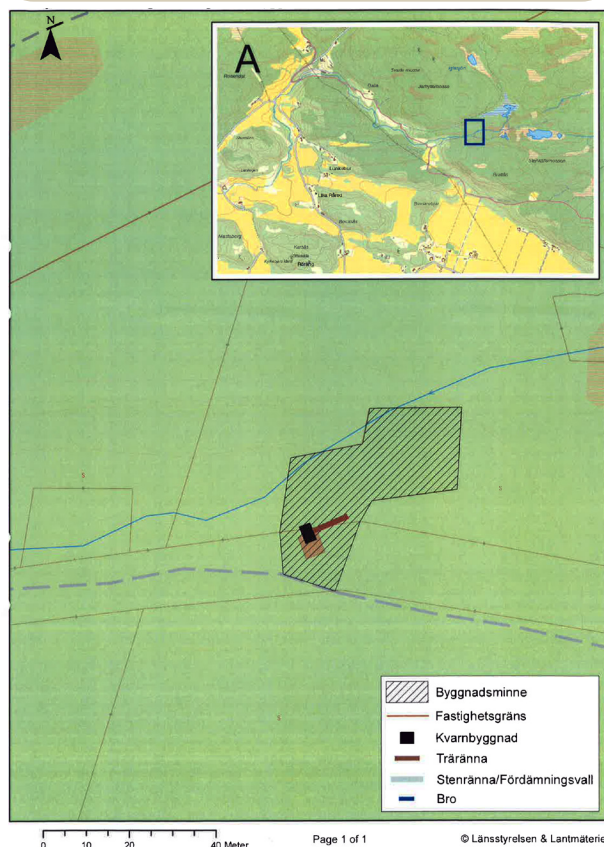
Bredd A: 2,6 m.

Längd B: 4,27 m.

Höjd vägg C: 2 m.

Höjd gavel D: 4 m.

Kvarnstenar: 130 cm i diameter.

3.2.1 Kvarn 2

Kvarn nr. 2 är den första kvarvarande kvarnen efter Ulvatorpsbäckens källa i mossen vid Stora dämn. Ruinen av kvarn nr. 1, finns kvar halvvägs upp bergssidan där vattnet faller. Kvarn nr 1 och 2 har sannolikt dämpts på samma plats, där vattnet på bergssidan forsar ned mellan ett smalt mellanrum mellan två stenblock.

Kvarn nr. 2 är uppförd i skiftesverk. Långsidorna samt gavelröstena är klädda med locklistpanel. Det har de varit sedan en ombyggnad 1892. Flera årtal finns inristade här och var i byggnaden, varav det tidigaste är 1892, då kvarnen byggdes om.

Taket är täckt med enkupigt rött lertegel, vilket vilar på ett undertak av brädor som täckts med papp och läkt. Kvarnen har en ränna i trä på murade fundament liksom övriga kvarnar, men har bara en kort murad intagskanal eftersom den ligger vid en bergssida där vattnet forsar ned i etapper. Under kvarnbyggnaden ligger två äldre kvarnstenar. Ytterligare en har använts i byggnadens grund.

Restaureringar

I senare tid har kvarnen har restaurerats flera gånger; 1991 tillkom en ny kvarnränna i trä samtidigt som man utförde stenarbeten vid foten, 2001 bytte man grundstocken, restaurerade dörren och lade upp sten, 2007 ersattes panelen i gavelröstet och vindskivorna samtidigt som ett nytt hammarband tillkom.

I inventeringen från 1971 uppges att byggnaden haft ett halmtak innan tegeltaket lades.

Kvarnens skick

Kvarnen är överlag i gott skick. En golvbjälke under kvarnen, vid den östra väggen, har rötskador och behöver bytas. Dörrens panel är dålig i nederkant och syllen har börjat få rötskador vid dörren.

Takpannorna längs taknocken är i dåligt skick, trasiga och lösa. Tegelpannorna har börjat vittra något och några är trasiga och ligger snett. Rötskador ha uppstått på läkten under pannorna. Det finns äldre takpannor sparade i flera av kvarnarna som kan användas.

Murarna som styr vattnet ned för bergsslutningen och bär upp trärännan har börjat rasa. Det ligger lite skivformade stenar som kan ha ramlat ur muren. En bjälke på vilken trärännan vilar uppvisar rötskador i ändträet.

Kvarn 2 nedanför det höga berget.

Det samlas lätt löv, växter och skräp vid trösklen som kan ge upphov till fukt.

Rötskadad bjälke under golvet i kvarn 2.

Några tegelpannor är trasiga och ligger lite snett.

Bjälken på vilken trärännan vilar har ytliga rötskador. Stenar har ramlat ur murarna som bär upp rännen.

Kvarn 5

Ägare: Svenstorp 2 (Måns Jönsgrård) men har även brukats av Annersa, Gunnars och Jons.

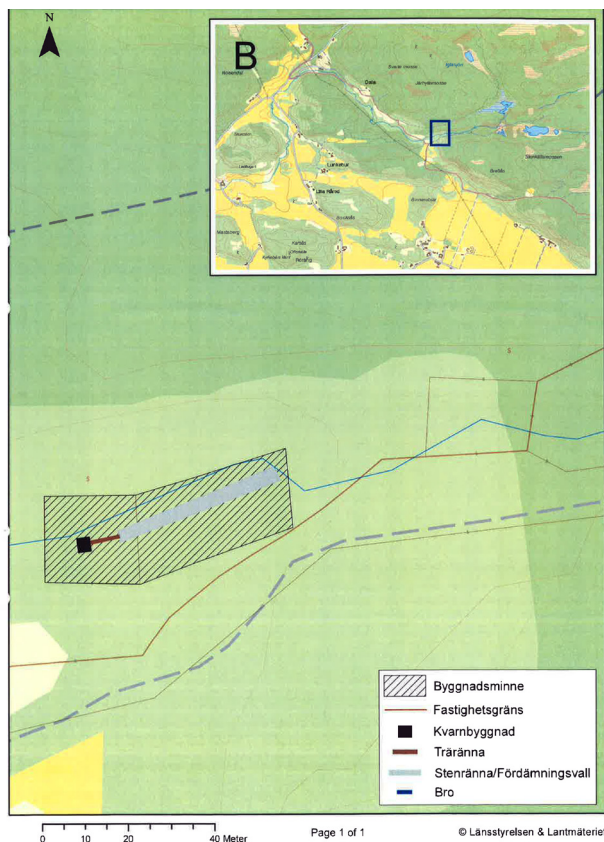
Bredd A: 3,1 m.

Längd B: 3,45 m.

Höjd vägg C: 1,75 m.

Höjd gavel D: 3,25 m.

Kvarnstenar: 133 cm i diameter.

3.2.2 Kvarn nr. 5

Kvarn nr. 5 är uppförd i skiftesverk. Väggen mot rännan, mot öster, har klätts med locklistpanel. Kvarnbyggnadens tak har en vasstäckning. Sidoåsar saknas i takkonstruktionen.

Detta är den enda kvarnen med äldre bevarat skovelhjul, då övriga kvarnar fått nya. Det befintliga hjulet på kvarn nr. 5 skiljer sig därför en del i utseende från det i övriga kvarnbyggnader, skovlarna har en annan form och själva hjulaxeln är betydligt större och klumpigare. Lätteverket regleras med hjälp av en skruv. Till kvarnen hör ett dämme och en intagskanal av samma typ som vid övriga kvarnar. Det finns flera årtal inhuggna i byggnaden, bland annat 1893.

Restaureringar

Flera restaureringar har genomförts genom åren. 1991 gjordes en större insats med omläggning av taket med råghalm, bygge av ny träränna, restaurering av lätteverk samt bygge av nytt "mjölhus". 2001 lades taket om igen, denna gång med vass. Samtidigt sågs dämmet över. 2007 och 2015 ryggades taket om, åtminstone senaste gången med halm.

Kvarnens skick

Byggnaden är överlag i bra skick, men det har uppstått en del rötskador som bör åtgärdas inom några år. Panelen är gammal med mycket breda oregelbundna dimensioner. Den har mindre rötskadad

i nederkant på den östra långsidan, mot trärännan. Den sydöstra hörnstolpen, på södra sidan, är rötskadad.

En bjälke under byggnaden, längs den västra sidan, är rötskadad och tunn i den enda änden. Det kan dock vara ytliga skador.

Taket ryggning behöver göras om i år, medan hela taket behöver läggas om med ny vass om ca fem år. Rötskador har uppstått på de 2-3 översta plankorna i gavelröstet mot söder samt på en stolpe vid dörren på södra gaveln. Snedsträvorna på norra gaveln har vissa rötskador. Skovelhjulet bör ses över, lagas och kompletteras om det finns äldre delar att komplettera med.

Detta är den enda kvarn som har kvar sitt gamla kvarnhjul. Det är tyvärr inte i så bra skick. Det har bara två av skovlarna kvar och den nedre sammanhållande järnringen har halkat ned. Vid skovelhjulet, i fåran under byggnaden, har jord och vegetation samlats vilket lett till att det står vatten under kvarnhuset. Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan. En sten under kvarnhuset tycks ha ramlat ned.

Murarna som bär upp trärännan behöver läggas om. den kallmurade kanalrännan är överväxt med gräs, örter och blåbärsris, samt två mindre barrträd. Trärännan ser ut att vara i gott skick, men den övre bjälken som rännan vilar på har börjat få rötskador i den södra änden.

Kvarn 5 med stenkanalen i bakgrunden.

Rötskadad stolpe vid dörren.

Panelen är rötskadad i nederkant där rännan leder in vattnet under huset.

Bållarna i gavelröset har också rötskador.

Det står vatten under kvarnen.

Kvarn 6

Ägare: Svenstorp 2 (Måns Jönsgård) och Svenstorp 3. har brukats av två gårdar: Smeas och Larsas.

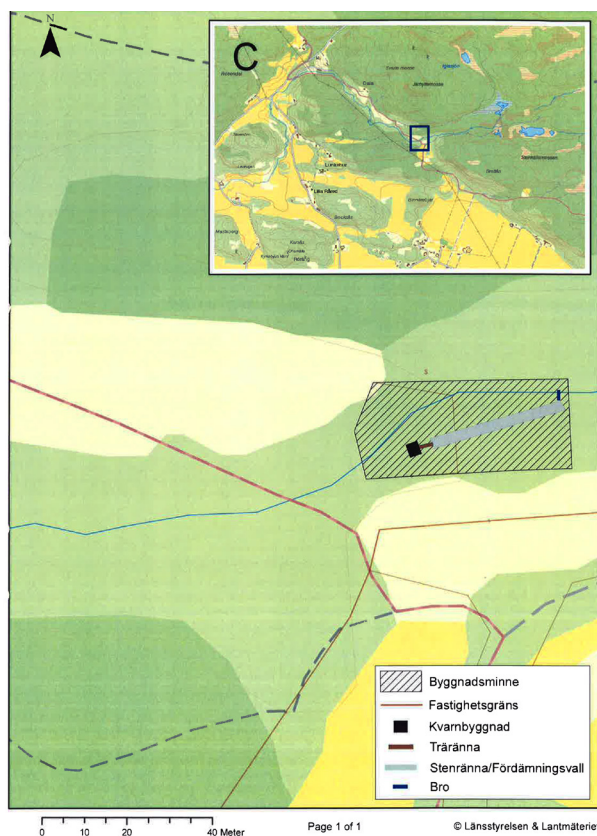
Bredd A: 2,75 m.

Längd B: 3,2 m.

Höjd vägg C: 1,6 m.

Höjd gavel D: 3,15 m.

Kvarnstenar: 133 cm i diameter.

3.2.3 Kvarn nr. 6

Kvarn nr. 6 har tidigare haft en taktäckning av kor-rugerad plåt som finns kvar under det nuvarande tegeltaket. Huset är av skiftesverk. I kvarnen förvaras många äldre tegelpannor.

Restaureringar

I inventeringen 1971 anges att byggnaden har halm-tak vilket innebär att två takbyten har skett sedan dess. Det är sannolikt dags att planera en omlägg-ning inom den närmaste tioårsperioden. Det finns även spår av andra åtgärder som gjorts i senare tid, bland annat har vindskivorna och en av syllarna bytts. Utöver detta har en gavelvägg restaurerats och ett nytt skovelhjul tillkommit. Detta har dock inte skett vid någon av de restaureringar som dokumen-terats. I dessa framgår endast att trärännan bytts ut 2001 och att lätteverket renoverats.

Kvarnens skick

Kvarnen är överlag i gott skick men det finns en del småskador som behöver åtgärdas eller hållas under uppsikt. Taket är mossbeväxt. Tegelpannorna börjar vittra och det finns trasiga pannor på det västra tak-fallet. Brädan i nederkant av detta takfall har bågnat och skyddar inte längre takfoten.

Dörren har hängt sig och går inte att öppna helt. detta beror dock även på ojämnt golv. Syllen är röt-

skadad vid dörren och en snedsträva på insidan av västra väggen är rötskadad. Det står vatten under kvarnhuset vilket bidragit till skador på lätteverket.

Stenar har rasat ned under kvarnhusets östra sida, där rännan går ned under kvarnen. Stenfundamentet som bär upp trärännan har rasat något. Trärännans bottenbrädor börjar förfalla och den har glidit isär. Stenkanalen är överväxt med gräs, ormbunkar, örter och blåbärsris. Det växer en del större träd intill sten-kanalens norra sida. Stenmuren har rasat på några ställen på norra sidan.

Kvarn 6 med stenkanalen i bakgrunden.

Murverket har delvis rasat och trärännen har knäckts.

Brädan i takets nerkant bågnar och några takpannor är trasiga.

Det står vatten under kvarnen och grundstocken har lossnat och är mycket rötskadad.

Dessa träd och dess rötter intill stenkanalen kan på sikt skada murverket.

Kvarn 9

Ägare: Ulvatorp 4 (Anders Bengtsgård) Kvarnen har brukats av fyra gårdar: Swäs, Björkelund (Skrädderas), Nålåsa och Kristoffers.

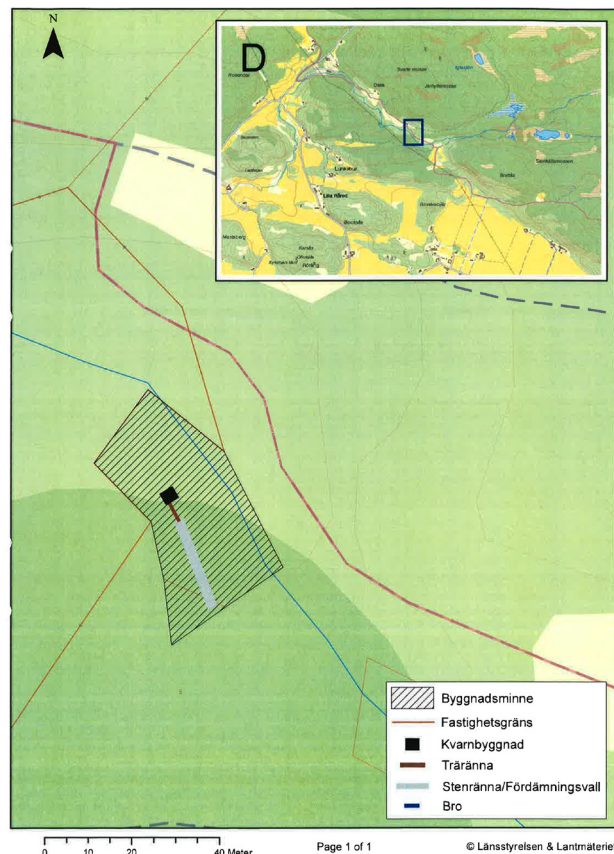
Bredd A: 2,98 m.

Längd B: 3,48 m.

Höjd vägg C: 1,84 m.

Höjd gavel D: 3,35 m.

Kvarnstenar: 133 cm i diameter.

3.2.4 Kvarn nr. 9

Byggnaden vilar på kallmurade fundament ovan en grävd parallell bäckfåra, är uppförd helt i skiftesverk och har ett enkupigt tegeltak, som vilar på läkt, takpapp på masonit och undertak av råspont. Byggnadens takkonstruktion består av ryggås, två sidoåsar och några diagonala strävor.

Till kvarnen hör ett dämme och en intagskanal av samma typ som vid övriga kvarnar. Höjdskillnaderna är markanta här och kvarn 7 och 8 (ruiner) och 9 ligger på en kort sträcka. Stenkanalen till kvarn 9 utgörs av en hör mur mot bäcken. Ovanför kanalen och den södra sidan har dock rasat. Vattnet leds till kvarnen via en lutad kvarnho eller ränna, vilades på kallmurade fundament. Kvarnmaskineriet är synbarligen intakt, inklusive skovelhjul, lättverk och grundstock. I byggnaden finns året 1771 inristat, det äldsta som påträffats i någon av kvarnarna.

Efter nr. 9 är det sedan långt till nästa kvarn nedströms, nr. 11. Mellan dessa ligger Lilla dämm.

Restaureringar

Undertaket är lagt 2007. Det befintliga teglet lades därefter tillbaka. Detta tegel lades troligen någon gång i mitten på 1900-talet. I inventeringen från 1971 anges nämligen att taket då var relativt nylagt. Utöver taket lades även en ny golvplanka in 2007. 2001 gjordes också en del åtgärder, stenar vid däm-

met lades upp, ett nytt skovelhjul och lättverk tillkom och kanalen grävdes ur.

Kvarnens skick

Kvarnbyggnaden är i relativt gott skick. den ligger dock i en skuggig djup och skogsomgärdad del av dalen vilket gör att det blir en fuktigare miljö. Det växer en mycket mossa på tegeltaket, pannorna vittar och någon takpanna är trasig. Byggnaden behöver förses med snedsträvor ut- och invändigt.

Golvet är något ojämnt vilket kan innebära snubbelrisk och syllen är rötskadad vid dörren, men även på den sida som vetter mot rännan. Det står vatten under kvarnhuset vilket gör att grundstocken ligger nere i vatten. Hela kvarnbyggnaden har en kraftig lutning mot bäcken.

Kvarn 9 ligger inne i skogen i ett mycket kuperat parti av dalen.

Murarna som bär upp trärännan är i bra skick.

Stenkanalen är överväxt och något raserad, sedan länge.

Det står vattten under kvarnen.

Taket är överväxt med mossa och nedfallna löv, några pannor är trasiga.

Syllen mot rännan är rötskadad.

Kvarn 9 lutar kraftigt.

Kvarn 11

Ägare till kvarnbyggnaden: Hembygdsföreningen i Veddige-Ås-Sällstorp. Kvarnplatsen ägs samfällt av Vallby 1 (Eriks Karlsgård) och Vallby 5 (Jöns Svensgård) och har brukats av tre gårdar: Storåker, Frugården och Fru Bernts.

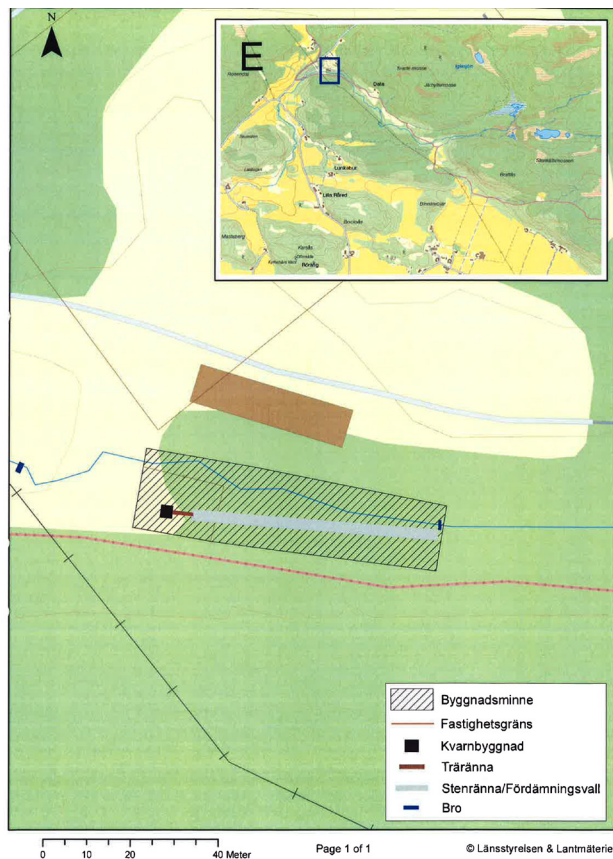
Bredd A: 2,83 m.

Längd B: 2,93 m.

Höjd vägg C: 1,8 m.

Höjd gavel D: 3,15 m.

Kvarnstenar: 120 cm i diameter.

3.2.5 Kvarn nr. 11

Kvarnplatsen är den äldsta belagda; i kvarnkommissionens protokoll från 1697 anges att den då befintliga kvarnen ska vara uppbyggd "för 40 år sedan". Kvarnbyggnaden stod ursprungligen vid kvarn 14, flyttades till Fullsbäcken 1951 och flyttades tillbaka till Ulvatorpsbäcken, placerad på grunden till kvarn nr. 11 av hembygdsföreningen 2001. Kvarnen är uppförd helt i skiftesverk och har ett enkupigt tegeltak som vilar på läkt, takpapp på masonit och undertak av råspont. Nocken är klädd med brädor. Skiftesverket bär spår av rödfärg.

Kvarnen är placerad på en kallmurad grund ovan en grävd fåra som löper intill bäckens huvudfåra. Kvarnen har ett dämme och en intagskanal av samma typ som vid övriga kvarnar. Rännans fundament och delar av intagskanalen är kallmurade med natursten. Flera årtal finns inristade, bland annat 1896. Kvarnen går fortfarande att använda.

Restaureringar

2001 byggdes en ny träränna av samma typ som vid övriga kvarnar. Samtidigt monterades en ny dammlucka in vid dämmet och nya skovlar sattes in på vattenhjulet.

Kvarnens skick

Kvarnbyggnaden är i relativt gott skick. Det växer en

del mossa på tegeltaket och någon takpanna är trasig. Byggnaden behöver förses med snedsträvor ut- och invändigt. Dörren har hängt sig och kan inte öppnas helt. Den nedre tvärlådan sitter löst och då en träplugg har lossnat.

Det står vatten under kvarnhuset. Trärännan har rötskador på bottenbrädorna.

Stenkanalen är överväxt med gräs, örter och ormbunkar och dylikt. Några mindre ras har uppstått vid kanalens kanter. Det finns en liten stenbro över kanalen inom byggnadsminnets gräns. Här tycks det ha rasat bort några stenar och håligheter har uppstått.

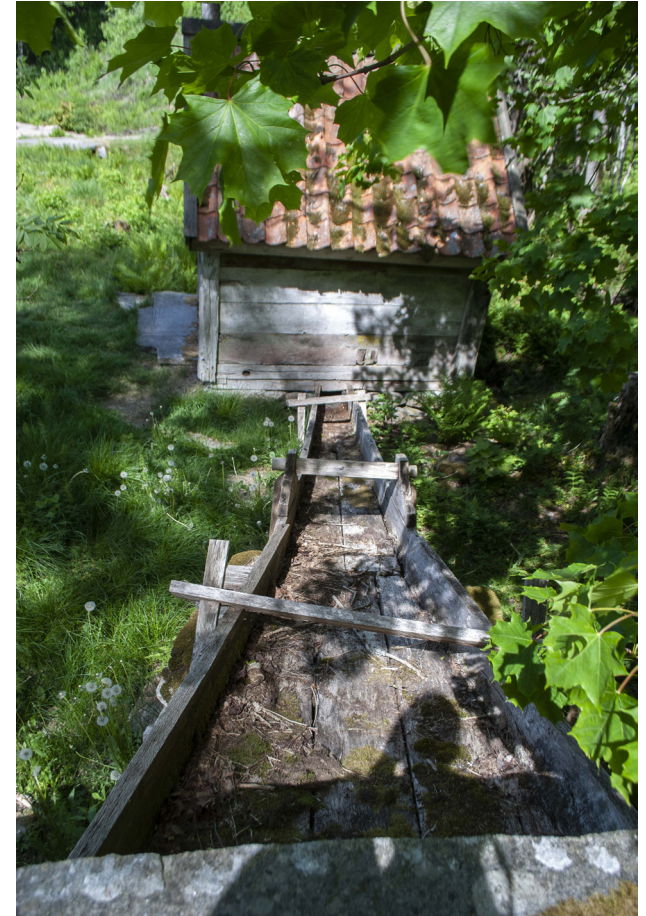
Kvarn 11 med träkanal och murverk.

Överst: Det står vatten under kvarnen.
Bro vid dämnet uppströms kvarn 11.

Dörren har hängt sig och fastnar i det ojämna golvet.

Det samlas lätt löv, växter och skräp i trärännan.

Kvarn 12

Ägare: Vallby 2 (Markus Olsgård), Vallby 3 (Börje Trulsgård) och Vallby 4 (Håkan Persgård) och har brukats av tre gårdar: Markusegård, Skattagård och Göras.

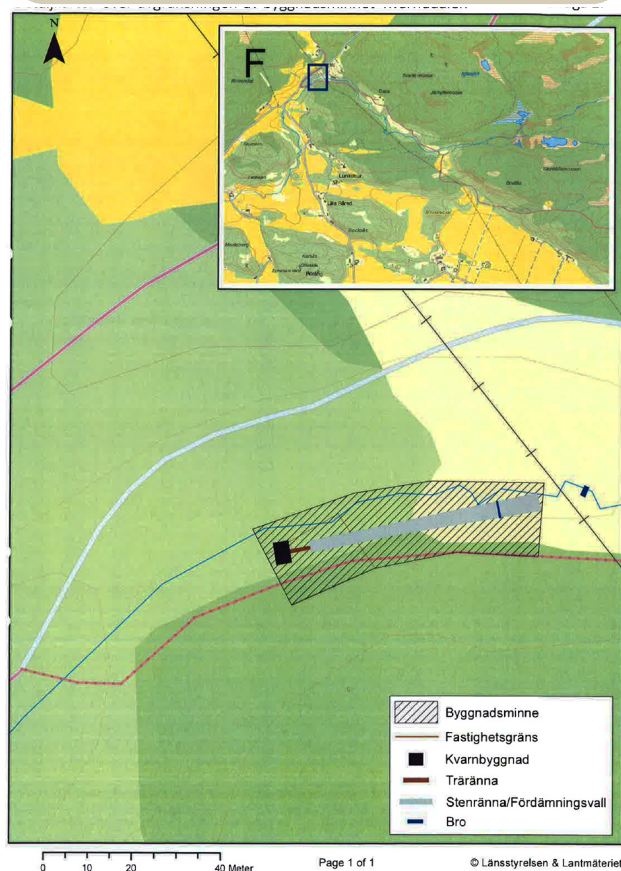
Bredd A: 3,45 m.

Längd B: 5 m.

Höjd vägg C: 1,8 m.

Höjd gavel D: 3,6 m.

Kvarnstenar: 140 cm i diameter.

3.2.6 Kvarn nr. 12

Kvarn nr. 12 ligger strax uppströms en gammal körväg över bäcken där vandringsleden Hallandsleden når dalen. Den är större än de andra kvarnarna då den har två fack med bålar på varje långsida. Skiftesverket är klätt med stående, omålad lockpanel på två sidor. På den ena gaveln finns en dubbeldörr i motsats till de andra kvarnarna som har en enkeldörr.

Taket täcks av vass som ryggats med halm. Takkonstruktionen består av en ryggås som vilar på gavelröstena, utan sidoåsar. På åsen ligger tvärgående sparrar som i nederdelen vilar på långbandet.

Maskineriet är intakt och kvarnen kan fortfarande drivas. Till kvarnen hör en ränna i trä med kallmurade fundament och en kallmurad intagskanal som leder till ett mindre dämme. I trärännan finns en stängare, en port som reglerade tillförseln av vatten till skovelhjulet. Stängaren manövrerades med hjälp av en stock. Det är oklart hur gammal kvarnen är, men årtalen 1820 och 1872 finns inhuggna i berget intill. Det finns även flera årtal inhuggna i byggnaden, bland annat 1884 och 1889.

Restaureringar

Stråtakets täcktes om 2015. Det gamla stråtakets lades (antingen halm eller vass) någon gång efter 1971 då byggnaden hade en taktäckning av korrugerad plåt. Eventuellt kan det ha gjorts 1991. Taket har tidigare setts över 2007, då ny ryggning lades.

Kvarnens skick

Kvarnen är överlag i gott skick men stråtakets ryggning har tjänat ut. Stocken med vilken luckan i trärännan regleras, börjar få rötskador. Panelen på kvarnens östra långsida är något rötskadad i nederkant över rännan. Syllen vid dörren börjar få rötskador.

Även här står det står vatten under kvarnhuset. Grundstocken ligger delvis i vatten och järnringen som sammanbinder grundstocken med lätteverket har lossnat. Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.

Det finns en stenbro över ån en bit uppströms kvarnen. Vattnet i ån har gröpt ur strandkanten under bron södra fäste. Det växer en del träd precis intill kanalens murar på norra sidan. Dessa kan i alla fall på sikt få rötter som underminerar murarna.

Överst: Det står mycket vatten under kvarnen.
Nederst: Trärännan är i gott skick. Detta är en av kvarnarna som kan göras körduglig.

Överst: Träpanelen över trärännan är något rötskadad i nederkant.
Nederst: Vattnet i bäcken har gröpt ur strandbanken vid brofästet uppströms kvarn 12.
Överst till höger: Vid stenkanalen växer en del träd vilka på sikt kan skada murverket.
Nederst till höger: Rötskadad tröskel.

Kvarn 13

Ägare: Stora Råred 1 och har brukats av en gård: Eriks.

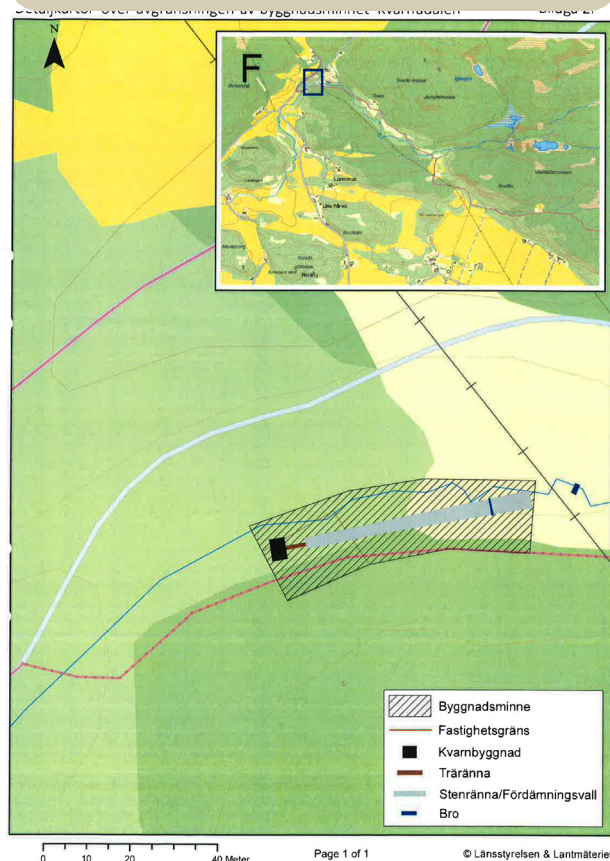
Bredd A: 2,9 m.

Längd B: 3,3 m.

Höjd vägg C: 1,85 m.

Höjd gavel D: 3,4 m.

Kvarnstenar: 106 cm i diameter.

3.2.7 Kvarn nr. 13

Kvarn nr. 13 ligger i en sänka några hundra meter nedströms kvarn nr. 12, där bäcken rinner ut på den öppna jordbruksmarken. Intill kvarnen står en hög ask. Kvarnbyggnaden är placerad på en kallmurad grund ovan en grävd fåra som löper intill bäckens huvudfåra.

Kvarnen är uppförd i skiftesverk med vasstak och ryggning av halm. Skovelhjulets utformning är liknande hjulen i kvarn nr. 9, nr. 11 och även nr. 12, då dessa byttes ut eller restaurerades samtidigt. Till kvarnen hör en ränna i trä med kallmurade fundament och ett dämme, beläget ett hundratal meter uppströms. Dämmet fungerar även som bro över bäcken. Till skillnad från övriga kvarnar har nr. 13 inte någon intagskanal, istället fungerar sänkans brant som vall för vattnet. På sidan som vetter mot bäcken och vid kvarnen har en rundad jordvall byggts för att hålla vattnet inne. I en av kvarnbyggnadens väggar finns året 1789 inhugget.

Restaureringar

Taket är omlagt i sin helhet 2001 och 2015, ryggningen har bytts ytterligare en gång däremellan, 2007. När taket lades om 2001 satte man även in ett nytt vattenhjul, ny träränna och bytte en syllstock. Utöver detta grävdes bäcken ur. 2008 lades ett nytt plankgolv och en ny dörr sattes in.

Kvarnens skick

Det finns en risk att stora grenar från den höga asken kan falla ned och skada kvarn, rännor och kanalen. Stora och äldre träd är viktiga för miljön, såväl ur kultur- som naturmiljösynpunkt, varför trädets livslängd också bör förlängas genom kunnig beskärning.

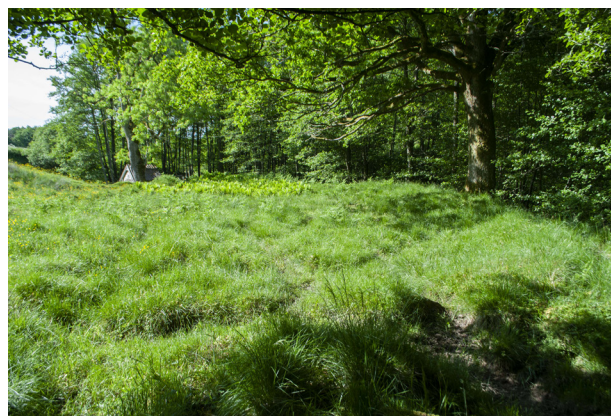
Kvarnen är i gott skick men vattbrädorna på vindskivorna börjar bli i dåligt skick.

Det ligger en del brädor upplagda vid kvarnens södra sida, vilket kan bidra till att fukt och skador. Det ligger mycket växtrester och skräp i trärännan. Kanalfåran behöver rensas. Här har bildats en ganska hög jordvall mellan kvarnhuset och bäcken.

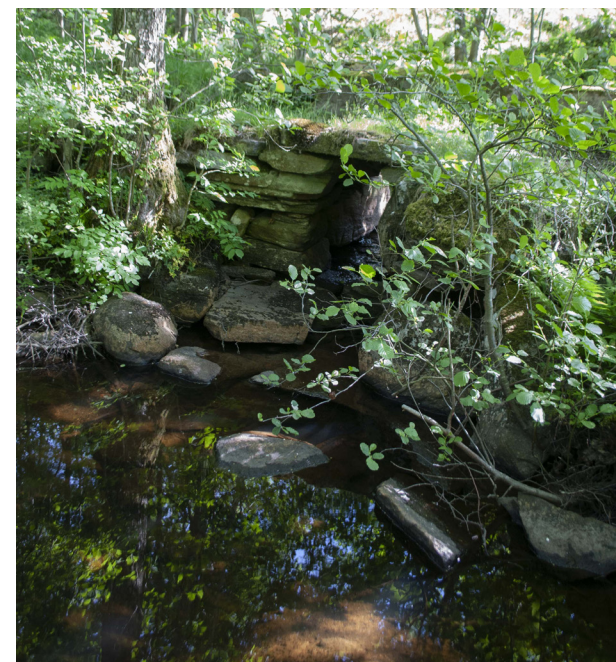

Intill kvarn 13 står en hög ask.

Överst: trärännan vilar på en stor sten och ett murverk.
Nederst: Stenkanalen är nästan helt överväxt och knappt skönjbar i landskapet.
Överst till höger: Bäckens vattenflöde har skapat en jordvall framför kvarnen, vilket bidragit till en stillastående vattensamling under byggnaden..
Nederst till höger: Bro vid dämnet uppströms kvarn 13.

Kvarn 15

Ägare: Lilla Råred 1 och Ulvatorp 1 (Anders Eriksgård) och har brukats av två gårdar:

Kullen och Annersa.

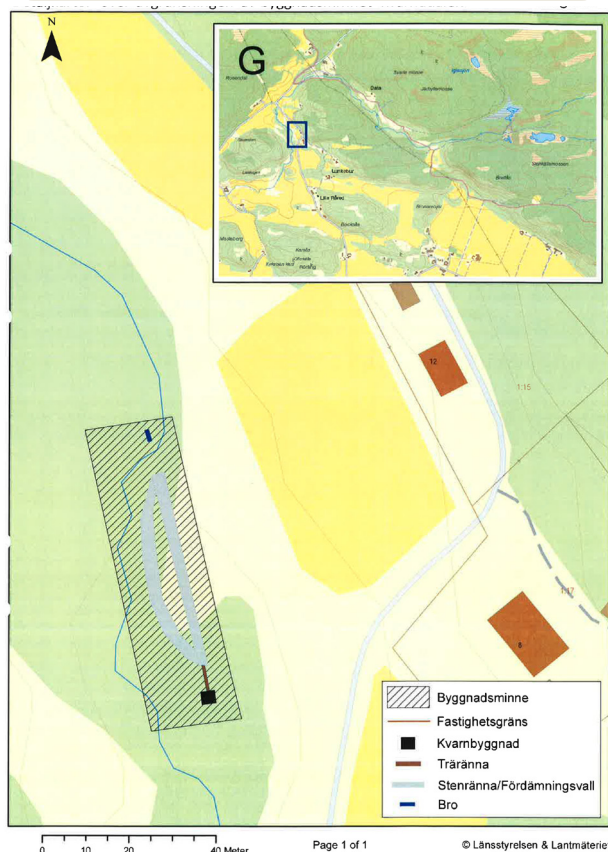
Bredd A: 3,25 m.

Längd B: 3,45 m.

Höjd vägg C: 1,95 m.

Höjd gavel D: 3,8 m.

Kvarnstenar: 125 cm i diameter.

3.2.8 Kvarn nr. 15

Kvarn nr. 15 kallas även Kullakvarnen och är den sista kvarnen i ordningen, sett uppströms ifrån. Huset var ursprungligen nr. 7 och flyttades till sitt nuvarande läge 1854 av en Anders Nilsson. Grund och intagskanal finns dock kvar på den ursprungliga kvarnplatsen nr 7. Kvarnbyggnaden ska ha byggts om vid flytten. I kvarnväggen finns året 1853 och initialerna ANS inristade.

Kvarnbyggnaden är placerad på en kallmurad grund ovan en grävd fåra som löper intill bäckens huvudfåra, som i sin tur kröker runt byggnaden under trärännan eller kvarnhon. Vid kvarnens dörr står två stora och höga askar, på ömse sidor om byggnaden.

Kvarnen är uppförd i skiftesverk med enkupigt tegeltak. Liksom vid övriga kvarnar finns en delvis kallmurad och stensatt intagskanal och ett dämme, som även utgör bro över bäcken. Intagskanalen är ovanlig lång, åtminstone hundra meter. Intill kvarnbyggnaden finns en stenhållsbro över bäcken.

Restaureringar

Ett cementtegeltak ersattes 1991 med det nuvarande teglet från AB Fajans tegelbruk i Falkenberg. Pannorna var sannolikt återanvända då Fajans tegelbruk lades ned 1969. Samtidigt fick kvarnen ett nytt skovelhjul och en ny trärånna. Byggnaden restaurerades 2007 då man gjorde justeringar av taket och 2008 då

glipor mellan bälarna på södra och västra sidan sattes igen med återanvänt virke.

Kvarnens skick

Det växer en hel del mossor på teglet och det finns några trasiga tegelpannor på det norra takfallet. Låken under pannorna ska vara i dåligt skick, men det undre bräddtaget är i gott skick.

Det finns stora glipor mellan bälarna i den västra gaveln, trots att denna vägg åtgärdades 2008. Inne i kvarnen står en hel del gamla bräddor lutade mot den västra gavelväggen. Det verkar som att det kommit in en del regn som inte kunnat torka upp då bälarna kring en öppning uppvisar en fuktskada. Det finns inte något handtag eller stängningsanordning.

Stora grenar från de stora askarna har blåst ned och delvis raserat trärännan och dess murverk.

Ån har grävt sig djupt ned i på sin väg runt kvarnen och en liten fördämningsvall har uppstått som stänger in vattnen under kvarnbyggnaden. Grundstocken ligger helt under vatten.

I en storm föll en stor del av en av askarna ned på trärännan och mureverket vid kvarn 15.

Överst: Kvarn 15 flankeras av två höga askar, varav en har skadats i en storm.
Nederst: Bäckens tar en rund sväng runt kvarnen, under trärännan vilken skadats av askens nedfallande stam.

Till vänster: den östra gaveln är mycket gles.
Till höger: Bäckens har skapat en hög jordvall mot kvarnen där det samlas vatten under byggnaden.

Kvarn 11.

4. KULTURHISTORISKT VÄRDE

Texten är en sammanfattning av det som anges i byggnadsminnesförklaringen.

Skvaltkvarnarna i Ulvatorpsbäcken, även kallad Kvarnadalen, är en välbesökt kulturmiljö av så sällsynt slag att den troligtvis är unik i landet. Det är högst anmärkningsvärt med åtta välbevarade skvaltkvarnar inom ett så avgränsat geografiskt område. Både de individuella kvarnmiljöerna och Kvarnadalen i sin helhet i så hög grad är ett läsbart tidsdokument och är en samhällshistorisk och teknikhistorisk och autentisk kunskapskälla. De kvarvarande kvarnbyggnaderna bildar tillsammans med dämmen, intagskanaler och välbevarade ruiner en geografiskt avgränsad, pedagogisk helhet som på ett greppbart sätt berättar om förberedelser, arbete och samarbete som krävdes för att få kvarndriften att fungera - en inblick i 1700- och 1800-talens halländska bondesamhälle. Allt det arbete som krävts för att bygga dämmen och kanaler visar något om kvarndriftens stora samhälleliga och ekonomiska betydelse.

Den långa kontinuiteten i kvarnverksamheten är ytterligare en aspekt av dess kulturhistoriska värde, som en förindustriell miljö som brukats på huvudsakligen samma sätt från 1600-talet och in på 1900-talet.

Individuellt är kvarnarna inte unika utan typiska och välbevarade med höga värden utifrån ett byggnadshistoriskt perspektiv.

5. GENERELLA RIKTLINJER VID UNDERHÅLL

5.1 Förhållningssätt

Byggnaderna är skyddade som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagen (1988:950). Förändringar samt vissa vård- och underhållsåtgärder kräver tillstånd från Länsstyrelsen. Samråd bör ske med Länsstyrelsen i god tid före arbeten påbörjas.

En grundläggande förutsättning för byggnadernas bevarande är ett regelbundet och förebyggande underhåll. För att säkerställa att byggnadens kulturhistoriska värde inte förvanskas bör underhåll och renoveringsåtgärder ske under antikvarisk medverkan. Vid behov bör hantverkare med specialistkunskap inom traditionella metoder och material anlitas.

Exteriört underhåll bör grunda sig på ursprungliga material och metoder. Kvarnadalen är en miljö med museal karaktär. Den generella utgångspunkten bör därför vara att alla åtgärder syftar till ett bevarande, d.v.s. inte till förbättring eller ändring. Ingrepp bör inte göras om det inte är nödvändigt för bevarandet. Vid renovering ska befintligt eller ursprungligt utförande vara vägledande.

5.2 Visioner för framtiden

Denna vård- och underhållsplan hanterar främst den kommande 5-årsperioden. Detta är dock en

kort period för en anläggning som Kvarnadalen. Utgångspunkten är under de närmaste åren främst att underhålla det befintliga utseendet. Kvarnadalen har ett ursprungligt och välbevarat uttryck, men vissa saker har ändrats. Åtgärder skulle i framtiden kunna handla även om ett återskapande av inslag som förfallit. Att underhålla Kvarnadalen är ett krävande arbete, men det kan även finnas utrymme för utveckling och tankar om framtiden. Nedan följer några tankar om detta ur ett antikvariskt perspektiv samt efter samtal med representanter för hembygdsföreningen.

Tegeltak är inte ursprungligt utan har troligen tillkommit under 1900-talet. De utgör dock en årsring som är bevarandevärd. De olika takmaterialen bidrar till en pedagogisk aspekt i anläggningen.

Stråtaken är idag lagda med vass med en ryggning av halm. Det ursprungliga materialet för stråtak i detta område var halm med en ryggning av ålgräs. Vid byte av stråtak kan/bör dessa mer ursprungliga material användas.

Kvarn 11 och 12 är redan idag föremål för särskilda satsningar för att göra dem möjliga att driva. Det är en god och rimlig tanke på att koncentrera satsningarna till dessa två kvarnar som ligger i nära anslutning till parkeringen och göra dem tillgängliga. Här kan dämmen, dammluckor, kanaler och mekanik i kvarnarna sättas i stand till körbart skick.

Mekaniken i övriga kvarnar är i varierat skick, framför allt vad gäller de delar som är under kvarnhuset. På sikt skulle dessa delar renoveras och sättas i stand.

Dämmen är en viktig del av kvarndriften. Nu läggs koncentrationen på kvarnhusen och de delar som ligger närmast husen. Även dämmena bör ses över.

Inventarier som finns i kvarnarna skulle kunna inventeras och dokumenteras i ord och bild samt med beskrivning av hur de använts, om den kunskapen finns. Detta är viktigt för att bevara en så fullständig bild som möjligt av kvarnarnas historia och användning.

Ruinerna efter de övriga 7 kvarnarna är också viktiga för att bevara Kvarnadalens autenticitet och unicitet. De ingår inte i byggnadsminnet men bör också vårdas så att de även i fortsättningen kan vara en del av miljön. Den viktigaste åtgärden vid bevarande och vård av murverk är slyröjning för att förhindra igenväxning som döljer men också kan skada murverken.

5.3 Trä

Riktlinjer:

- Vid byte av trädetaljer i fasad bör äldre återvunnet material användas så långt möjligt.
- Om inte äldre återvunnet virke finns att tillgå, eller när det bedöms som viktigt bör lokalvuxet virke väljas, på samma sätt som man gjorde förr. Virke ska vara av god kvalitet.

- För val av träslag bör man utgå från vad som finns i aktuell kvarn och den del som ska bytas. I kvarnarna har ofta ek använts, men även fur, gran och alm förekommer.
- Skiftesverksstommen ska så långt möjligt lämnas synlig.
- Det är troligen en lång tradition att skydda byggnadsstommen med panel. De väggar som idag är klädda med panel kan därför vara det även i fortsättningen.
- Endast dåliga partier av trädelar bör bytas och skarvas i med friskt virke. Detta gäller såväl panel som stomme om det inte äventyrar stabiliteten.
- Panel ska utföras med oregelbundna bredder.
- Synliga trädelar bör spikas med handsmidd spik alternativt klippspik.
- Vindskivor och täckbrädor bör ha en hyvlad yta.
- Till luckor och enklare dörrar bör ramsågat virke användas.

5.4 Metall

Det finns ett fåtal detaljer i en skvaltkvarn som är i metall vilka också måste vårdas och bevaras såsom nyckelbeslag, gångjärn, handtag samt i maskineriet. Riktlinjer:

- Äldre detaljer i järn som behöver åtgärdas kan skrapas rena, hettas upp och doppas i kallpressad kokt linolja minst två gånger.

- Vid byte av äldre gångjärn, beslag och dylikt används äldre återvunnen detalj alternativt ny tillverkad av äldre modell.
- Vid behov av helt nya metalledetaljer bör också äldre modeller användas, om sådana alternativ finns. Nya metalledetaljer bör inte ha en blank yta som fångar uppmärksamheten och påverkar helhetsintrycket.

5.5 Strå

Halm är det traditionella materialet vidläggning av stråtak i detta område. Idag är dock stråtaken i kvarnadalen lagda med vass, vilket har en längre hållbarhet.

Riktlinjer för Kvarnadalen:

- I Kvarnadalen bör halm användas för att bevara autenticiteten och hantverkskunnandet.
- Mogen halm av råg ska användas, skördad precis när kornen mognat, fri från ogräs.
- Stråna ska ha en längd av minst 80 cm och läggas minst 30 cm tjockt. 20 kg per m².
- Till ryggning används löshalm av havre eller råg alternativt ålgräs på ett underlag av papp uppe vidnocken.
- Vid behov av byte av ryggträn skall dessa vara av ek och bindas samman med armeringsjärn eller enekäppar.
- Där halmen är bunden direkt på läkt, där under taket är synligt från insidan är det viktigt att

läkten har en ”ålderdomlig karaktär, d.v.s. inte industriellt sågad från byggvaruhandeln.

- Ryggning läggs om/förbättras vart femte år. Helt ny rygghalm som läggs i anslutning till takomläggning försvinner snabbare. Den behöver därför bättras på redan efter 2 år första gången.
- I samband med ryggning lagas taket i efter behov, framför allt vid vindskivor, d.v.s. varje tak får en översyn vart femte år.
- Efter 8-10 år börjar de understa lagren brytas ned. Ett tunt lager mossapåverkar inte takets kvalitet. När bindningarna börjar synas är det dags att byta, någonstans mellan 15-30 år, vanligtvis 20 år. Om halm av god kvalitet används, läggs tjockt och underhålls kontinuerligt bör livslängden kunna ökas betydligt, upp till 35 år.

5.6 Tegel

Tegeltaken har tillkommit under 1900-talet, som ersättning för halm. Även sticketak kan ha funnits. Variationen av tak bidrar till autenticiteten i Kvarnadalen. Det finns idag takpannor som förvaras i flera av kvarnarna. Dessa kommer troligen att räcka till ersättning av trasiga pannor och eventuellt även omläggning till något tak. När lagren börjar minska kan det vara läge att börja samla ihop nya återvunna takpannor vilka kan förvaras i någon av kvarnarna med tegeltak.

Riktlinjer:

- Enkupigt, med fördel återvunnet äldre, rött lertegel ska användas, gärna handslaget tegel. Modernare pannor med falsar bör undvikas då de ger ett för slätt och homogent uttryck.
- Vid omläggning bör så många pannor som möjligt sparas och återanvändas.
- Vid komplettering; använd återvunnet äldre tegel av god kvalitet.
- Undertak täckas med oljehärdad masonit, läkt och därefter takpannor.

5.7 Sten

Riktlinjer:

- Det allra viktigaste arbetet med att bevara murverk är att vegetationen hålls undan. Buskar, sly och annan hög växtlighet invid stenmurarna röjs årligen så att stammar och rotsystem inte skadar eller rubbar murarna. Avverkning och röjning utförs med fördel under sommaren, då skott och löv innehåller mest näring och röjningen därför blir mest effektiv. Ju tidigare slyet tas bort desto mindre risk för skador. Sly får inte ryckas upp med rötterna då det kan dra med sig stenar från murverk. Ibland kan rötter till äldre träd ha blivit en del av den bärande konstruktionen. (Mer om detta kan läsas i Handbok i fornminnesvård, Danielsson, Riksantikvarieämbetet, 2006.)
- Rot- och stubbskott från borttagna träd och buskar röjs bort årligen.
- Stora träd i närheten av murar kan hållas efter genom beskärning så att tillväxten minskas.
- Murar ska vara kallmurade, d.v.s. det ska inte användas något bruk.
- Omläggning av murar ska ske med befintlig sten. Omläggning föregås av samråd med länsstyrelsen.
- Om mer sten behövs ska natursten hittade i närområdet användas.
- Stenar som ramlat ur murar läggs tillbaka. Lösa stenar kilas fast. Med hjälp av spett, kofot och slägga kan utkrypande stenar tvingas i läge igen.
- I den kallmurade muren ska stenarna ligga stabilt och inte kunna röra sig. Hålrum kan därför stabiliseras genom att stenar kilas in mellan stenar för att minska risken för rörelser.
- Vid låga murar som börjar sjunka ihop och har utkrypande stenar är risk för fallande stenar och ras inte så farlig. För att förlänga murverkens livslängd kan försök göras att skjuta tillbaka stenarna, dränera, rensa växtlighet m.m.
- För att få en uppfattning om hur muren förändras kan fotografering och mätning av skador utföras exempelvis vart femte år, för att få en uppfattning om förändringar.
- Vid behov av omläggning är det viktigt att hitta en hantverkare som har kunskap om äldre stenmurar och hur deras konstruktion fungerar. Muren ska vara byggd så att den sakta skakar samman av markens olika naturliga rörelser.

Mur till stenkanalen och dammlucka vid kvarn 9.

6. SKADOR OCH ÅTGÄRDSBEHOV

6.1 Generellt

Kvarnhuset är överlag i gott skick. De har underhålts kontinuerligt under de senaste årtiondena. Några tak är i behov av omläggning. På några fattas snedsträvor som håller samman byggnadskonstruktionen.

Det största arbetet i nuläget är dock att det står vatten under nästan alla kvarnar. Dessa vattenansamlingar orsakar rötskador på kvarnhjul, grundstock och lätteverk. Det finns därför ett generellt behov av att gräva ut kanalerna så att vatten kan rinna undan. Att rensa träännorna och sly för att förhindra igenväxning är också något som behöver göras årligen.

Följande avsnitt är en sammanställning av de skador som framkommit vid inventeringen samt föreslagna åtgärder ur ett antikvariskt perspektiv. Åtgärderna bör följas av antikvarisk medverkan. Observera att ändringar och underhåll kräver tillstånd från länsstyrelsen.

Skadorna prioriteras enligt följande:

- Prioritet 1 avser skador av akut karaktär som bör åtgärdas snarast.
- Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.
- Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.
- Prioritet 4 avser åtgärder som man redan idag kan se kommer behöva utföras någon gång efter den aktuella 5-årsperioden.

- Prioritet 5 avser åtgärder av estetisk/kulturhistorisk synpunkt. Utförs vid behov/önskemål.

Kostnadsförslag har tagits fram för prioritet 1-3 som utförs av hantverkare. Pris har inte tagits fram för hembygdsföreningens eget arbete.

Kvarn 15 är en av de kvarnar det står vatten under.

6.2 Regelbunden översyn

Detta avsnitt utgör en sammanställning över regelbundet återkommande åtgärder. Observera att uppskattade underhållsintervall är ungefärliga, variationer kan förekomma t.ex. vid olika väderstreck.

Åtgärd	Beskrivning	Utförs av	Intervall
Byggnader			
Ryggning av stråtak.	För att stråtak ska hålla länge bör ryggning göras om regelbundet. På nylagt stråtak bör första ryggning göras redan efter 2-3 år	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	5-7 år
Inspektera tegeltak.	Se över tegeltaken för att upptäcka t.ex. lösa och trasiga pannor. Byta trasiga pannor. Skrapa bort mossor och annan växtlighet.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens/ Hembygdsföreningen	Årligen
Omläggning av stråtak.	Se generella förhållningssätt.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	20-30 år
Omläggning av tegeltak.	Se generella förhållningssätt.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	40-50 år
Rensa vid syllar i marknivå.	På några kvarnar ligger syllar i marknivå på den gavel där dörren ligger. Det är viktigt att rensa bort växtlighet, jord, torra löv och annat som lägger sig där och kan samla fukt.	Hembygdsföreningen	Årligen
Trärännor			
Rensning av trärännor.	Det samlas nedfallna löv och grenar mm i rännorna. Om det får ligga kvar och multna samlas fukt och på sikt växtlighet som skadar rännan och förkortar dess livslängd.	Hembygdsföreningen	Årligen
Rensning av växtlighet intill byggnaderna och anläggningarna.	Växtlighet ses över och beskärs.	Hembygdsföreningen	Årligen

Åtgärd	Beskrivning	Utförs av	Intervall
Stenmurar, fördämningar, broar mm			
Översyn.	Inspektera förändringar. Se under generella riktlinjer och förhållningssätt.	Hembygdsföreningen	Årligen
Rensa växtlighet.	Växtlighet rensas och hålls nere så att rötter inte får möjlighet att växa in i murarna.	Hembygdsföreningen	Årligen
Kanal nedströms kvarnbyggnad			
Rensning av växtlighet.	Växtlighet rensas så att kanalerna inte växer igen.	Hembygdsföreningen	Årligen
Grävning.	Grävning bör göras så att vatten inte blir stående under kvarnarna, vilket kan skada lätteverk och kvarnhjul.	Anlitad grävmaskinist vid större arbeten	10-15 år (svårt att avgöra i förväg vilket intervall som behövs)
Inspektion och underhållsgrävning.	Efter att mer omfattande grävning av kanalfåran gjorts vid respektive kvarn, bör läget hållas under uppsikt. Om syn görs årligen och mindre hinder grävs bort är det möjligt att intervallen förlängs.	Hembygdsföreningen	1-3 år

6.3 Kvarn 2

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Det ligger mycket föremål m.m. inne i kvarnen vilket gör det svårt att se golvet skick.	Kvarnen städas så att golvet kan inspekteras i sin helhet.	Hembygdsföreningen	2	ca 20 000 kr
En golvbjälke under kvarnen mot öster har rötskador och behöver bytas.	Golvplankorna plockas bort i tillräcklig omfattning, den rötskadade bjälken byts i sin helhet och plankgolvet återförs.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	
Takpannorna längs takåsen är i dåligt skick, trasiga och lösa. Låkten under pannorna är i dåligt skick.	Tegeltaket är från 1971 så det är dags att lägga om det, se generella riktlinjer. Nya vindskivor och vattbrädor sätts upp.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 65 000 kr
Växter, löv och krossat tegel har samlats vid syllen vid dörren vilket bidrar till att det samlas fukt här.	Rensa bort växtlighet, tegelkross och annat intill syllen för att undvika att fukt samlas.	Hembygdsföreningen.	1	
Dörrens panel är dålig i nederkant och syllen börjar uppvisa rötskador här. Lås och gångjärn är rostiga.	Ev. kan panelen i dörren behöva bytas för att ge bättre skydd för syllen. Behandla gångjärn och lås enligt generella riktlinjer.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 5000 kr
Murarna för rännen nedför bergsslutningen behöver ses över, stabiliseras. De tycks ha rasat något under senare tid.	Undersök stabilitet, kila in nedrasade stenar, ev gör bedömning och prissättning om större omläggning behövs.	Hantverkare/stenarbetare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 10 000 kr

6.4 Kvarn 5

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Det växer några barrbuskar på stenkanalen. Det har uppstått håligheter i stenkanalens ovansida.	Ta bort dessa buskar så att inte rötterna hinner växa tills och orsaka skador. Frilägg områden där håligheter uppstått och kila i sten.	Hembygdsföreningen	1	
Ryggningen är tunn.	Ryggning gjordes senast 2015. Det är därför hög tid att lägga ny ryggning i år, 2020.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 3000 kr
Vasstaket är ännu i någorlunda skick men har inte lagts om sedan 2001.	Taket kommer sannolikt behöva läggas om om ca 5-10 år. Det bör då täckas med halm.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	4	
Rötskador har uppstått på de 2-3 översta bälarna i gavelröstet mot söder.	Denna vägg ses över och rötskadat virke byts i samband med takomläggning. Se även generella riktlinjer.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	4	ca 15 000 kr
En stolpe vid dörren på södra gaveln har rötskador.	Rötskadat virke bör bytas till friskt.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	3	ca 5 000 kr
Snedsträvorna på norra gaveln har vissa rötskador. Bjälke under kvarnen vid den västra sidan har rötskador.	Dessa bör hållas under uppsikt, ev. byte om 5 år.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	4	ca 3 000 kr
Murarna som bär upp trärännan behöver läggas om.	Murarna som bär upp trärännan behöver läggas om.	Hantverkare/stenarbetare med byggnadsvårds-kompetens	3	ca 65 000 kr
Det står vatten under kvarnhuset. En sten under kvarnhuset tycks ha ramlar ned.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan. Denna bör åter ställas upp mot rännans kant.	Hembygdsföreningen/ grävmaskinist	2	
Hjulet trasigt, endast två av skovelarna finns kvar.	Skovelhjulet bör ses över, lagas och kompletteras om det finns äldre delar att komplettera med.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	4	

6.5 Kvarn 6

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Det finns trasiga tegelpannor på västra sidan. Pannorna är mossbevuxna. Brädan i nederkant av detta takfall har bågnat och skyddar inte längre takfoten.	Trasiga pannor byts mot hela. Det finns äldre tegelpannor förvarade i de olika kvarnarna, vilka kan användas. Mossan bör skrapas ned från tegeltaket. Brädan vid takfoten mot väster byts.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens/hemb. föreningen	2	ca 15 000 kr
Dörren har hängt sig. Gångjärn är rostiga.	Dörren justeras. Gångjärn behandlas, se generella riktlinjer.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 4 500 kr
Syllen är rötskadad vid dörren.	Rötskadat virke i syllen byts till ny i ek.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	5 000-20 000 kr
En snedsträva på insidan av västra väggen är rötskadad.	Den byts till ny i ek.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 3 000 kr
Det står vatten under kvarnhuset.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.	Hembygdsföreningen/ grävmaskinist	2	
Grundstocken har lossnat och är rötskadad.	En ny grundstock bör sättas upp, mekaniken i hjul och kvarn ses över och sätts i bättre stånd.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 10 000 kr
Det växer träd intill stenkanalens norra sida.	Rötterna till dessa träd kommer på sikt skada muren. Träden tas ned.	Hembygdsföreningen	2	
Murverk som bär upp trärännan har delvis rasat. Trärännan har knäckts.	Detta murparti muras om. Ny träenna byggs/den gamla restaureras.	Hantverkare/stenarbetare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 65 000 kr
Stenar har rasat ned under kvarnhusets östra sida, där rännan går ned under kvarnen.	Åtgärda och stabilisera murverk. Det är svårt att avgöra om träden påverkar muren, men de kan behöva tas ned på sikt.	Hantverkare/stenarbetare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 5 000 - 10 000 kr

6.6 Kvarn 9

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Det finns trasiga tegelpannor på västra sidan vilken bör bytas. Pannorna är mossbeväxta.	Teglet tas ned och rengörs. Undertaket bedöms vara i relativt gott skick, men det kan behöva ersättas läkt. Tegelpannor i gott skick läggs tillbaka, trasiga pannor byts mot hela.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens/hemb. föreningen	2	ca 15 000 kr översyn, omläggning ca 65 000 kr
Det saknas snedsträvor på både ut- och insidan.	Byggnaden behöver förses med snedsträvor på ut- och invändigt.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 6 000 kr
Syllen är rötskadad vid dörren på västra gaveln samt södra långsidan.	Syllen lagas i/byts. Ny utförs i ek.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	5 000 - 20 000 kr
Golvet är ojämnt.	Kilar kan läggas under plankorna för att plana ut ojämnheter och minska risk för att snubbla.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 5 000 kr
Det står vatten under kvarnhuset.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.	Hembygdsföreningen/ grävmaskinist	2	
Byggnaden lutar mycket.	Håll under uppsikt genom fotografering och mätning. Om lutningen ökar bör det åtgärdas.	Hembygdsföreningen	Årligen.	

6.7 Kvarn 11

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Tegelpannor är mossbeväxta.	Mossan bör skrapas ned från tegeltaket. Trasiga pannor byts mot hela. Det finns äldre tegelpannor förvarade i de olika kvarnarna, vilka kan användas.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens/hemb. föreningen	1	ca 15 000 kr
Det saknas snedsträvor på både ut- och insidan.	Byggnaden behöver förses med snedsträvor på ut- och invändigt.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 6 000 kr
Dörren har hängt sig och kan inte öppnas helt.	Dörren lagas. Gångjärn och beslag åtgärdas enligt generella riktlinjer.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 4 500 kr
Trärännan har rötskador.	Rötskadade delar byts till friskt virke.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 10 000 kr
Det står vatten under kvarnhuset.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.	Hembygdsföreningen	2	
Det har uppstått ras och håligheter i bron uppströms kvarn 11.	Området friläggs från vegetation. Stenar kilas i så att muren blir stabil.	Hembygdsföreningen/ stenarbetare	2	

6.8 Kvarn 12

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Ryggningen är tunn.	Taket ryggas om, se generella riktlinjer.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 5000 kr
Det står vatten under kvarnhuset.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.	Hembygdsföreningen	2	
Järnringen runt grundstocken är rostig och har lossnat.	Grundstocken och järndetaljer undersöks för att ta fram lämplig åtgärd.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 10 000 kr
Syllen har börjat få rötskador vid dörren.	Rensa området runt stocken så att det inte samlas fukt här. Håll under uppsikt.	Hembygdsföreningen	årligen	
Ån har gröpt ur strandvallen vid södra fästet till bron över ån.	Fyll på med sten och jord för att stabilisera strandkanten.	Hembygdsföreningen	2	
Det växer en del träd på norra sidan av stenkanalen.	Trädens rötter kommer på sikt kunna underminera murarna i kanalen. Träden bör därför tas ned.	Hembygdsföreningen/ Arborist	2	

6.9 Kvarn 13

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Vattbrädorna ovanpå vindskivorna är i dåligt skick.	Vattbrädorna på vindskivorna byts.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens/ Hembygdsföreningen	1	ca 10 000 kr
Det ligger lite gamla brädor samlade vid husets södra sida, vilka kan samla fukt och på sikt växtlighet.	Städa undan brädor som ligger vid södra långsidan av huset.	Hembygdsföreningen	1	
Ett stort träd, en ask, står några meter norr om byggnaden.	Ett stort träd en bit norr om kvarnen beskärs för att hindra skador på kvarnen och dämme samt förlänga trädets livslängd.	Arborist	2	
Ryggningen på taket har tjänat ut.	Taket ryggas om.	Hantverkare med byggnadsvårds-kompetens	1	ca 3000 kr
Det står vatten under kvarnhuset.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.	Hembygdsföreningen	2	

6.10 Kvarn 15

Skada/åtgärdsbehov	Föreslagen åtgärd	Utförs av	Prioritet	Kostnadsbedömning exkl moms
Taket är i dåligt skick, pannorna spräckta, mossbeväxta, läkten rötskadad.	Taket läggs om med ny läkt och oljehärdad maso-nit, på båda takfallen. Tegelpannor i gott skick återanvänds, övriga ersätts med återvunna äldre pannor.	Snickare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 65 000 kr
Stora grenar från en av de stora askarna har blåst ned i storm och förstört trärän-nan och delar av stenmurarna den vilar på.	Murarna läggs om i erforderlig omfattning. En ny träränna byggs.	Snickare/stenarbetare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 65 000 - 80 000 kr
Vid kvarnbyggnaden står två mycket stora gamla askar.	Träden beskärs så att deras livslängd förlängs och risken för att stora grenar ska falla ned i framtiden minskas.	Arborist.	2	
Det saknas hasp till dörren.	Förse dörren med en enkel hasp i järn, äldre modell, som kan fästas i en ögla i dörrstolpen.	Snickare med byggnadsvårds-kompetens/hemb. föreningen	1	ca 1 000 kr
Det finns stora mellanrum mellan bålarna på västra gaveln. Det finns tecken på att fukt kommit in genom öppningen.	Komplettera bålarna med brädor för att skapa en något tätare vägg.	Snickare med byggnadsvårds-kompetens	2	ca 12 000 kr
Det är ganska skräpigt inne på kvarnens golv och det står gamla brädor lutade mot södra gaveln.	Städa och ta bort brädsamlingen då regn som kom-mer in genom gliporna i väggen inte torkar upp till-räckligt fort vilket ger grogrund för fuktskador.	Hembygdsföreningen	1	
Det står vatten under kvarnhuset.	Rännan bör grävas ut nedströms så att vattnet kan rinna undan.	Grävmaskinist	2	

KÄLLFÖRTECKNING

Skvaltkvarnarna i Ulvatorpsbäcken, Byggnadsminnesutredningen, Niklas Greve, Länsstyrelsens meddelande 2016:9. Länsstyrelsen i Halland.

Danielsson, Robert, Handbok i Forminnesvård, Riksantikvarieämbetet, 2006

Kulturmiljö Hallands arkiv

Dnr 2015-207 Beslut, Väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Kvarndalen, 2017-12-19

Rapport 2004-24 Kvarndalen i Sällstorp, rapport över renovering, Hanna Krusell

Rapport 2008-30 Kvarndalen i Ulvatorpsbäcken, rapport över renovering, Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland

Vårdplan för Hallandsgården, 2016, Britt-Marie Lennartsson

RAPPORTER FRÅN KULTURMILJÖ HALLAND 2020	
2020:16	Lindbergs kyrka, framttagande av bemålat bräddtak, antikvarisk förundersökning
2020:17	Enslövs kyrka begravningsplats, Ark. utredning inför utökande av Enslövs kyrkas gravplats.
2020:18	Senmedeltida odlingshorisonter, en stenläggning och nyare tids avfall. Halmstad. Ark. förundersökning och undersökning.
2020:19	St Laurentii kyrka. Utvändig renovering
2020:20	Tröinge 2:62 Vinbergs socken, Ark. utredning.
2020:21	GC-väg mellan Vinberg och Bergagård. Ark. utredning.
2020:22	VA-ledning Efra kyrkby-Långasand Ark. förundersökning och slutundersökning.
2020:23	Knobesholms tunnbinderi.
2020:24	Övraby - Det äldsta Halmstad. Ett medeltidsarkeologiskt forskningsprojekt.
2020:25	Hyltebruks kyrka, Utvändig renovering
2020:26	Tönnersjö kyrka, Renovering av fönster
2020:27	Nybyggnation hästgård Risarp Harplinge. Ark. utredning.
2020:28	Förundersökning i avgränsande syfte Skrea 110, Ark. förundersökning.
2020:29	Boplat- och härdområden. Trönningenäs, Lindbergs socken. Ark. förundersökning av L2018:392, L2018:820, L2018:821, L2018:822.
2020:30	Kyrkogårdarnas historia, vård och underhåll, bilaga till kulturhistoriska inventeringar i Falkenbergs pastorat
2020:31	Inventering inför planerad deponi. Varbergs kn, Veddige sn. Ark. inventering
2020:32	Jutanområdet, Antikvarisk förundersökning
2020:33	Planområde Himle och Fun City, Spannarps socken, Ark. utredning
2020:34	Utredning inför GC-väg utmed väg 613 mellan kustvägen och Harplinge samhälle. Harplinge socken, Ark. utredning.
2020:35	Söndrums församlingsgård, antikvarisk förundersökning
2020:36	Efterunders. och återställning av plundringsskrap intill Krokstenen, Örelid. Laholm, Tjärby sn, Ark. efterundersökning.
2020:37	Skottorps slott. Restaurering
2020:38	Kristineheds manbyggnad. Kulturhistorisk utredning
2020:39	Laholm RAÄ 142, Laholms stad, Lagaholm 4:1, RAÄ 19:1, RAÄ 142:1, Ark. schaktningsövervakning
2020:40	Krutkällargången, Halmstad kommun och stad, Bastionen Norre Katt, RAÄ 33:1, Ark. schaktningsövervakning
2020:41	Kv Jungfrun, Oxen och Hästtorget, Laholm. Förslag till planbestämmelser.
2020:42	Spannarp Östra, Spannarps socken, Ark. utredning
2020:43	Fem provborrhål inom Österskans. Halmstad kommun, Österskans 1 och Halmstad 6:31. Ark. kontroll.
2020:44	Arkeologisk utredning inom Tofta 2:2. Varbergs kommun.
2020:45	Apelviksgården, omläggning av stråtak. Antikvarisk medv.
2020:46	Professorn 7, Hotell Gästis i Varberg, Antikvarisk förundersökning
2020:47	Folkvandringstid, Vendeltid & Vikingatid, Kvibille 21:1, Ark. förundersökning
2020:48	Boplatslämningar i Hasslöv, Hallands län, Laholms kommun, Hasslövs socken, Ark. utredning
2020:49	Gravar och boplatser invid Kistinge deponi, Eldsberga socken, Ark. utredning
2020:50	Villa Örnvik, Eketånga 2:71, Halmstad, Antikvarisk förundersökning.
2020:51	Kvarnadalen i Sällstorp, Vård- och underhållspan

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se